

# Пантікапея

Микола Костомаров

Світло гасне; галас пісень  
На судах затих;  
Місяць блідий сумно плине  
По водах морських.  
Странній з городу виходить  
Поночі один;  
Між могилами, понурий,  
В полі ходить він.  
Порозорені, розриті  
Царські тереми –  
Тисячлітнії останки  
Від старовини!  
Поміж ними є старіший,  
Вищий всіх курган:  
Його голову пробиту  
Покрива туман.

.....  
.....

Через мосур, через камні  
Странній в склеп ввійшов.  
Ізлякавшись, вилітає  
Круглоокий птах...  
Як там жутко! Як там вогко  
По сидих стінах!  
Странній сів, – от повіває  
В склеп тихий вітрець;  
Странній очі піднімає:  
Перед ним мервець!  
Тінь висока, вітряная,  
Видно скрізь її;  
Очі світяться, як трухле  
Древо восени.

## Странній

Хто се?

## **Мара**

Той,  
Хто має волю, та не має сили  
Тебе зогнати відсіль, нав'язливий!  
Господар я!

## **Странній**

Мертвець!

## **Мара**

Чи мало ще над нами наругання,  
Що ви розбили нас, як харцизяки,  
Святее наше покаляли, нашу  
Худобу розікрали? Наші склепи  
Не тисячу годів в землі ховались, –  
Ви їх порозривали, нас самих  
Повитягали з них. Мов тісно стало  
Вам на землі й на морі? Мов мала  
Країна ваша, що і мертвецям  
Прийшлося покидати свої могили?  
Чи золота у горах нестача,  
Що ви в трунах шукаєте його?  
Чи мало ще й сього? Ви обібрали,  
Розбили нас, – ви хочете ще й хати  
Зайняти наші, ночувати в них!

## **Странній**

О бідна тінь! Я об тобі жалкую:  
Я зла тобі не заподіяв, ні!  
Мені огидло меж людьми живими:  
Прости мене, коли прийшов шукати  
У вас покою.

## **Мара**

Га-га-га! Покою!  
У нас прийшов шукать того покою,

Якого нас позбавили!  
Дві тисячі років ми тут лежали  
Покійно, тихо, не видавши світу:  
О, як то хороше в землі! По наших  
Могилах виступали й погибали  
Народи; ми не бачили й не чули,  
Бо віджили свій вік. Ніхто не смів  
Потурбувати нас; ніхто не знав,  
Що тут таке заховано в могилах.  
Я сам був цар над берегом і морем:  
Покірний мій народ мене любив,  
І поховав як слід, і пожурився.  
Дивись! мій царський неприступний склеп  
Порушили, відбили, наче насміх  
Усякому заглядувать туди;  
Труну мою украли; попів мій  
Розвіяли; вінець мій золотий  
Показують на диво; з тих амфор,  
Куди стікали сльози моїх рідних,  
Повимивали дорогії п'ятна!  
Ой! ой! ой! ой!

### **Странний**

О, як мене твій крик бере за серце!

### **Мара**

Що я зробив їм? Чим надосадив?  
Вони мене не знали, - я не знав їх!  
Тепер, бідазі, присудила доля  
Таку муку... в десять раз страшнішу,  
Ніж грішникам у Тартарі...

Там, на чорному березі щироблакитного моря,  
Цілий день, невидимий смертельним очам, із нудьгою,  
Сумно, як баба морська, сиджу я на ясному сонці,  
Терплячи світ, осоружніший гірше для мертвого ока,  
Ніж для грудей живих спертій дух у могилі.  
Ніччю ж, як винирне з хвиль срібнонога дівчина Селена.  
Я устаю і вештаюсь скрізь по розритих могилах;

Часом зустріну знакомую тінь: ворога або друга,  
Дружка до дружки застогнем та й різно собі почвалаєм.  
Часом заходжу і в город лякати маленькії діти;  
Часом край суден завию, і з ляку гребець стрепенеться!  
Коли ж на сході задніє, покине вродлива Аврора  
Постіль, з туману пошиту, тоді я вертаюсь до моря.  
Знову сідаю на берег терпіти усе тую муку.  
Так ні удень ні уніч немає мені відпочинку,  
Так і удень і уніч я все нию і гірко страждаю.

### **Странній**

Нещасна тінь! Гіркую п'єш ти, бідна!  
Шкода ж хотіння нашого все знати?  
Але не позирай на мене грізно;  
Хай небо свідком буде: є у мене  
За тебе сльози. Мої руки чисті  
Од вашої худоби. Я здалека,  
Я не копався у могилах ваших. Я  
Жалкую об тобі, нещасний царю.

### **Мара**

У сто разів щасливіший од мене  
Послідній із моїх підданих. Злодій  
Не прийде витягать його з сирії.  
У сто разів щасливіший би був я,  
Коли б як простого, без жодній честі,  
Мене сховали в полі і могилу  
Мою зрівняли плугом: не блукав би  
Я по сьому помор'ю, – я, що був  
Законний цар над сим помор'ям!

### **Странній**

Чим, бідна тінь, тебе спокоїть можна?

### **Мара**

Нічим, нічим. І хоч би мав ти волю  
Внести уп'ять мою труну в могилу,

Вернуть мені розікранеє злото  
І знов відправить тризну, знов оплакать  
Мою кончину, – і тоді, як перше,  
Я не в спокоюся! Що раз зробилось,  
Тому незробленим не можна бути!  
Гріхи мої супроти мене встали;  
Поки я спав захований – вони,  
Давнішні, вже були загрузли в пеклі;  
А як мене збудили – повставали,  
Напались на мене, гризуть, їдять...  
Й не відчепляться: світ став інакий!  
Коли погасне сонце, висхне море,  
Згорить земля і стане углем, – і тоді  
Я не в спокоюсь: на її останках  
Блукатиму по холоду, в темноті,  
На вічні віки, в муці, без надії,  
На ганьбу чоловічому хотінню.  
Вічний закон чоловікові доля дає справедлива:  
Вічний закон занехавши, лихо зробив чоловік!  
Горе тому, чиї кості з землі чоловік вибирає;  
Гірко й тому, хто за золото мертвих покою збавля.  
Щасливо, чоловіче, хай тобі  
Того не буде після смерті, що мені!  
Ой, горе, горе!..

І послідній галас тіні  
У степу затих;  
Місяць блідий сумно плине  
По водах морських.